

Ništa tako ne „istestira“ tekst kao scena

Razgovor s **Anom Prolić**, dobitnicom Nagrade hrvatskog glumišta za dramaturgiju 2015, vodio **Mario Kovač**

Domovinski rat je rijetko zastupljen kao tema na domaćim daskama. Nisam siguran je li razlog ispolitiziranost i duboka podijeljenost Hrvata po crvenocrnoj liniji ili strah kazalištaraca da se uhvate tako ozbiljne teme zbog relativne vremenske blizine svježih ratnih trauma. Predstava HNK Osijek *260 dana* dodatno intrigira zato što je napravljena po motivima istoimenih autobiografskih zapisa Marijana Gubine koji je, zajedno sa svojom obitelji, proveo u naslovu navedeni broj dana u zarobljeništvu srpskih paravojsnih snaga. Njegov roman vrlo je uspješno dramaturgizirala Ana Prolić što je znala prepoznati i struka koja je i predstavu i Anu obasula nagradama na većini prestižnih domaćih kazališnih festivala kao i na godišnjoj dodjeli Nagrada hrvatskog glumišta.

Za početak, Ana, čestitke na zasluženim nagradama.

Zahvaljujem. Što god mnogi mislili (i/li govorili) o nominacijama, nagradama i priznanjima, kako publike, tako i struke, mislim da svima, pa tako i meni, znači primiti ih. Drugo je pitanje koliko i što kome znači. Meni znače odgovornost. I poticaj. I svojevrsnu potvrdu ne samo za ono učinjeno, već i za način na koji je činjeno. (No to je tema za neke druge razgovore).

Predstava *260 dana* dobila je puno nominacija i nagrada. Mislim da je tome tako, prvenstveno zbog sinergije njezinih elemenata ali i sinergije glumačke, autorske i tehničke ekipe.

Koji je, po tebi, razlog što domaći dramatičari izbjegavaju temu Domovinskog rata?

Ne čini mi se da je izbjegavaju. Nemam uvid u sve tekstove nastale na tu temu tako da ne mogu donositi kategoričke zaključke, ali znam da je dosta njih na ovaj ili onaj način tematiziralo Domovinski rat. Ne u smislu da je tema "Domovinski rat", već odnosi, životi, situacije u kojima se on reflektira, na koje utječe, koje je okrznuo ili nepovratno promijenio. Branitelji nakon rata, PTSP, razočaranja, narušeni odnosi, uzaludne žrtve, profiteri i dr. A tome je tako jer je uistinu teško govoriti o Domovinskom ratu kao "centralnoj figuri", a da se ne upadne od neki od klišeja, općih mjesta, da se ne dogodi (neminovno) pojednostavljanje. Naravno da je to moguće, no to zahtijeva uistinu veliko umijeće.

Tema Domovinskog rata se, s jedne strane čini sveprisutna – broje se mrtvi, diskutiraju krivnje i odgovornosti. Ne prečesto cijela stvar izgleda kao ratovanje oko rata, oko toga tko ima pravo i kako govoriti i misliti o njemu. Čini mi se da je prečesto sredstvo obračuna pojedinaca (ili grupa) ne sa samim ratom već s puno širim kontekstom. Da sama tema uistinu postaje manipulativno sredstvo s kojim već unaprijed znaš kakvu ćeš reakciju izazvati i kod kojeg dijela publike.

Ne znam. Možda se još nismo dovoljno odmaknuli. Ili se nismo dovoljno približili.

Ja sam se često susrela s pitanjima – da li je predstava

Ana Prolić

desno ili lijevo? Da li je nastala kao polemički odgovor nekoj drugoj predstavi? Stalna potreba da se jednoznačno svede i etiketira.

Isto sam, tako, iznenađena da su mnogi pozitivno ili negativno ocijenili predstavu bez da su je vidjeli, samo zbog toga što su je smjeli na neko mjesto, uz nekakvu grupu ljudi, kontra nečemu ili za nešto. Mislim da je to, još uvijek, najveći problem. Nemoćnost da se kazališni projekt o Domovinskom ratu promatra van svakodnevnog turboleno promjenjivog političko – društvenog konteksta. Pri tome – dakako ne mislim da ta tema može, niti treba biti apolitična (jer smatram da nema takvog kazališta). Mislim na to da prestane biti sredstvo "prizemnih" političkih manipulacija. Prečesto smo svjedoci žestokih raspravi suprotstavljenih strana koje su samoj sebi svrha, koja je tema – zapravo postaje nebitno. Ona je samo poligon za demonstracije nekih sasvim drugih stvari.

Prečesto se zaboravlja kako je sama tema tretirana – ne mislim samo sadržajno, već i izvedbeno.

Kada si pročitala roman *260 dana* jesi li u njemu vidjela potencijal za dramaturgiju? Osobno sam pročitao roman i, usprkos potresnoj istinitoj priči, smatram ga zanatski sirovim djelom iz kojeg je ipak, trudom tebe i autorskog tima, nastala sjajna predstava.

Prvi sam ga put čitala imajući u vidu njegovu postavljanje na scenu, tako da sam ga odmah gledala kroz "dramaturšku" optiku. I to ne samo kroz nju, već i kroz neke

postavljene produkcijske uvjete (broj glumaca, i dr.). Priča je, nediskutabilno snažna i potresna ali nije ispričana s mišlju da komunicira preko scene. Dakle, materijal je bio pun drame, ali nije bio ispričan na dramski način. Nema toga što se ne može dramaturgizirati, adaptirati. Uvijek postoje elementi na kojim se može graditi, od kojih se može kretati. Pitanje je samo koliko dekonstrukciju, a onda konstrukciju to zahtijeva. Zbog toga, ali čak više zbog nekih drugih elemenata (otvaranje vlastitih "ratnih priča"; činjenica da je autor kao i dio njegove obitelji prisutan – što je u meni odmah pokrenulo svojevrsnu autocenzuru i odnos političke korektnosti, prije spomenuti način tretiranja teme iz domovinskog rata) činilo da je najlakše zahvaliti se na ponuđenom poslu. Nisam vidjela sebe niti u toj temi, niti u tom senzibilitetu. No, na sreću, nakon nekoliko razgovora s redateljem, a onda kasnije i nakon susreta te razgovora sa autorom romana, ušla sam u taj izazov. Iz razgovora s Marijanom bilo je jasno da je priča puno veća, šira i dublja od one ispričane u svjedočanstvu te da je on spreman da i dio toga postane materijal za tekst predstave. Upravo u tom neispričanom, ležalo je ono što me privuklo i uvuklo u projekt. I onda smo počeli raditi. Dijelovi teksta (recimo – kraj – koje čine isповјedni monolozi likova) nastajali su paralelno uz proces. Kroz njega su se otvarale (i s redateljskog i s dramaturškog stajališta) neke nove mogućnosti, novi smjerovi, a time se i pokazivale "slabe" točke teksta – nejasnoće, nedorečenosti ili "pre-rečenosti". Za mene – kao pisaca i/li dramaturga – nema većeg dara kada možeš biti prisutan i djelat u procesu. Ništa tako ne "istestira" tekst kao scena. Tu sam vrlo zahvalna redatelju koji je imao povjerenja i "pristao" na neka otvorena mjesta.

Koji su veći dramaturški zahvati tijekom dramaturgije, postoji li u predstavi nešto čega nema u knjizi i obrnuto?

Zahvati su bili brojni. Trebalo je čitavu priču ispričati nanovo, imajući u vidu drugi medij, druge kanale komunikacije, druge načine tvorbe značenja. Isto tako, imajući u vidu već spomenute produkcijske "zadatosti". I imajući u vidu da ipak moramo ostati dosljedni romanu i priči.

Bilo je potrebno stvoriti dramsku strukturu koju roman nije posjedovao, što je značilo i promjenu slijeda nekih

događaja. Trebalo je stvoriti dojam protoka vremena, repeticije, muke koji će biti scenski intrigantan (ali i jasan). To je značilo sažimanje nekih događaja u jedan, te naravno – razvijanje, "raspisivanje" pojedinih scena za koje nam se činilo da posjeduju potencijal.

I ono – što me osobno najviše iznenadilo, trebalo je cijelu priču – iako je riječ o autobiografiji "personalizirati" tj stvoriti personalizaciju na drugačiji način no što je onaj u knjizi. Zanimljivo je to kako nekada književnost simplificira život da bi postao "dosljedan", "koherentan", "vjerodostojan". Ali on to nije. Željela sam vratiti taj njegov segment na scenu tako da je bilo potrebno kondenzirati djelove priče, pa čak i likove (npr. tri sestre u jednu), bilo je potrebno pronaći uporišne točke i fokalizatore. Bilo je potrebno raspisati pojedine događaje koje na sceni zadbivaju sasvim drugačiji semantični naboj. Bilo je potrebno „uvesti“ motor, uvesti tišinu, uvesti kante s fekalijama, struganje praznog tanjura.

Da, u predstavi ima puno materijala koji se ne nalazi u knjizi, a do kojeg sam došla i kroz duge i brojne razgovore s autorom I, u dogovoru s redateljom- uvrstila ih u našu scensku priču.

No, najbitnije je bilo, po meni, odrediti što se pričom želi ispričati. Osim, dakako priče same. Smatrali smo da je najveći potencijal Marijanove priče njezina istovremena pojedinačnost, ali i univerzalnost. Da, riječ je o događaju iz Domovinskog rata i od toga nema nikakve potrebe, pa ni smisla, bježati – nije se to dogodilo tamo nekome, tamo negdje i tamo nešto. Ali, istovremeno, ona u sebi sadrži svojevrsnu univerzalnost: univerzalnost stradanja bilo kojeg rata. Univerzalnost mržnje, agresije, neljudskosti koje jedna osoba ili skupina može učiniti drugoj. Univerzalnost toga da i u takvim okolnostima ljudi opstaju, preživljavaju, brinu o svom motoru. Da život preživljava. Taj me aspekt priče najviše zanimao. I tu je, činilo mi se, ležao ključ. Ali istovremeno i zamka da se cijela stvar omakne u kliše, floskulu ili opće mjesto.

Puno je tu izbora i puno je tu mogućnosti, a onda i puno odluka (koje nisu uvijek niti lake, niti jednostavne). Trebalo je napraviti odmak. Teško je „zaboraviti“ da je tu riječ o stvarnoj osobi. O stvarnim događajima. I teško je odmaknuti se od činjenice da će ta osoba i njezina obitelj

sjediti u publici. "Težina", vrijednost i potencijal Marijanove priče ležali su u njezinoj istovremenoj pojedinačnosti i univerzalnosti. A to hoće li ona doći do publike ili ne, ovisilo je o tome kako ćemo je teatarskim sredstvima ispričati. I dramatičnom i režijom. Ja sam se, pri samoj dramatičnijem uvelike vodila i onim „nenapisanim“ kao i vlastitim emocionalnim doživljajem.

Kako je bilo raditi sa "živućim autorom"? Iz osobnog iskustva znam da to nije uvijek lako čak ni kada je fikcija u pitanju, a kamoli u slučaju autobiografije.

Marijanu je bilo iznimno stalo da priča dođe na scenu i bio je spreman i pun razumijevanja za većinu spomenutih zahvata i promjena. Proveli smo brojne sate u telefonskim razgovorima u kojima sam ja postavljala mnoga, često teška, vrlo osobna pitanja. Isprva sam pomalo i strahovala koliko duboko zadirati u pojedine odnose, pitanja, u prošlost, u povrede u traume... ali kada smo krenuli u proces i kada sam vidjela koliko je kooperativan, otvoren i pun povjerenja, a i koliko je iznimno bitnog neispisanog i neispričanog „materijala“ ostalo u njemu, nestajale su početne autocenzure. Poklonio mi je iznimno povjerenje i zbog toga sam osjećala veliku odgovornost.

Koliko ste zadovoljni završnim produktom, predstavom?

Joj, to pitanje! Jesam. Ja sam osoba koja nikada nije u potpunosti zadovoljna vlastitim radom jer uvijek mislim (i vidim) da se nešto moglo drugačije, više, bolje... I po meni, da nije rokova, vjerojatno na niti jedan tekst ili predstavu ne bi bila stavljena točka. A to nije niti dobro, niti produktivno. Treba ih moći pustiti u nekom "nesavršenom" trenutku (jer onaj savršeni ionako ne postoji).

Mislim da je svaki od članova autorskog tima dao puno od sebe te da je redatelj to vrlo vješto i nenasilno spojio u svoju koncepciju i viziju. Lako bi sada bilo svima nama rasčlanjivati što je u predstavi moglo bolje ili drugačije. Meni uvijek "zatvori usta" reakcija gledatelja kojoj sam svjedočila u nekoliko navrata. Pa čak i moja vlastita reakcija na odgledanu predstavu. Ta činjenica da predstava prelazi rampu i da stvara još jedan cijeli doživljajni (ne samo kognitivni) svijet u publici, uistinu je najveća nagrada.

Foto: Ivica Glavaš i Kristijan Cimr, PRO Art

Matea Grabić, Ivan Čadić, Tatjana Bertok Zupković